

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ПЕТРУШКО МАРИНА ІГОРІВНА

УДК 343.138.5

ЗМІНА ПРАВОВОЇ ПОЗИЦІЇ ПРОКУРОРА
В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика,
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2020

Дисертація є рукописом
Робота виконана у відділі дослідження проблем кримінального процесу, криміналістики та судоустрою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України.

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент **Маринів Володимир Іванович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, доцент кафедри кримінального процесу, директор Інституту підготовки кадрів для органів юстиції, заслужений юрист України.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **Шумило Микола Єгорович**, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України;

кандидат юридичних наук, професор **Письменний Дмитро Петрович**, Національна академія внутрішніх справ, професор кафедри кримінального процесу.

Захист відбудеться 23 лютого 2021 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.01 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84-А.

Автореферат розіслано 22 січня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. Ю. Шепітько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Підтримання публічного обвинувачення в суді є конституційною функцією прокуратури, яка залишається одним із провідних напрямів її діяльності в умовах реформування, яке триває на часі. В основі спрямованої на її реалізацію процесуальної діяльності прокурора лежить його правова позиція, сформована за наслідками досудового розслідування. Ця правова позиція визначає предмет і межі судового розгляду в суді першої інстанції. Водночас, під дією різних чинників, що виявляються під час судового провадження, вона може потребувати корегування, що тягне за собою зміну меж судового розгляду.

З метою зміни правової позиції у суді першої інстанції закон надає прокуророві повноваження змінити публічне обвинувачення, висунути додаткове обвинувачення та відмовитися від підтримання публічного обвинувачення. Однак з практичної точки зору реалізація прокурорами відповідних повноважень пов'язана із низкою ускладнень процесуального та організаційного характеру, які знижують ефективність підтримання публічного обвинувачення. Прогалини спостерігаються і у теоретичній площині. Так, відповідні питання у попередні роки були предметом наукових досліджень М. І. Бажанова, І. В. Вернидубова, В. С. Зеленецького, П. М. Каркача, В. В. Колодчина, А. В. Лапкіна, В. Т. Малярєнка, В. І. Мариніва, Г. В. Мовчана, В. О. Середи, І. В. Рогатюка, О. Г. Шило, М. І. Шумила, В. М. Юрчишина та інших учених в галузі кримінального процесу та прокурорської діяльності. З питань зміни державного обвинувачення в суді було захищено кандидатську дисертацію М. Ю. Черковою (2006 р.), а з питань відмови прокурора від обвинувачення – Я. О. Ковальновою (2009 р.) та Н. В. Турман (2014 р.). Разом із тим, проблеми зміни прокурором своєї процесуальної позиції в суді першої інстанції в умовах дії КПК від 2012 р. у науковій юридичній літературі комплексно не досліджувалися.

Це обумовлює актуальність дослідження зазначеної теми і визначає її доктринальне та практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана у відділі дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України та є складовою частиною дослідження теми «Концептуальні основи побудови сучасного кримінального процесу України та проблеми гармонізації вітчизняного законодавства у сфері кримінальної юстиції із законодавством Європейського Союзу» (затв. постановою Президії НАПрН України № 79/8 від 7 грудня 2011 р. та постановою вченої ради НДІ ВПЗ НАПрН України № 9/2 від 23 листопада 2011 р. номер держреєстрації 0112U001331) та «Теоретичні основи якості кримінального процесуального законодавства України» (затв. постановою Президії НАПрН України № 97/7

від 21 червня 2016 р. та постановою вченої ради НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України № 6/3 від 28 грудня 2016 р. номер держреєстрації 0117U000284). Тема роботи затверджена вченою радою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України (протокол № 10 від 23.12.2015).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є отримання нових результатів у вигляді наукових висновків щодо теоретичних, правових і процесуальних основ зміни прокурором правової позиції у суді першої інстанції, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення її нормативної регламентації та правозастосовної практики.

На досягнення зазначеної мети спрямовані такі завдання:

- визначити поняття і складові правової позиції прокурора в суді;
- сформулювати поняття зміни правової позиції прокурора, визначити її різновиди та відмежувати їх від суміжних категорій;
- з'ясувати фактори, які впливають на зміну правової позиції прокурора в суді;
- виокремити особливості реалізації загальних засад кримінального провадження при зміні прокурором правової позиції в суді;
- охарактеризувати процесуальний порядок зміни прокурором публічного обвинувачення, висунення додаткового обвинувачення та відмови від підтримання публічного обвинувачення;
- встановити правові наслідки зміни правової позиції прокурора для прокурора, суду та учасників судового провадження;
- сформулювати науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на удосконалення нормативної моделі зміни прокурором правової позиції в суді.

Об'єктом дослідження виступають правовідносини, що складаються під час підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді першої інстанції.

Предметом дослідження є зміна прокурором правової позиції в суді першої інстанції.

Методи дослідження. При проведенні дослідження було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Діалектичний метод наукового пізнання став методологічною основою дисертації, за його допомогою всі аспекти зміни прокурором правової позиції в суді розглянуто у взаємозв'язку та взаємозалежності. Використання історичного методу дозволило простежити процеси, пов'язані з трансформацією окремих різновидів зміни прокурором правової позиції в суді, розвитком її нормативних основ (підрозділи 2.1, 2.3). Компаративний метод використовувався при аналізі моделей зміни прокурором правової позиції за законодавством зарубіжних країн (підрозділи 2.1-2.3). Метод функціонального аналізу дав змогу розглянути функціональне призначення

зміни правової позиції в системі повноважень прокурора (підрозділ 1.2). Метод правового моделювання використовувався при конструюванні оптимального процесуального порядку зміни прокурором обвинувачення, висунення додаткового обвинувачення та відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення (підрозділи 2.1-2.3). За допомогою соціологічного та статистичного методів проведено анкетування прокурорів з питань зміни правової позиції в суді та узагальнено його результати.

Нормативно-правову та інформаційну основу дисертації склали: Конституція України, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, КПК, Закон України «Про прокуратуру» та інші закони України, КПК 1960 р., відомчі акти прокуратури, законодавство зарубіжних держав.

Теоретичною основою дослідження є роботи фахівців з кримінального процесу, теорії прокурорської діяльності, конституційного, міжнародного, кримінального права, загальної теорії права та інших юридичних наук.

Емпіричну базу дослідження становлять: статистичні дані «Звіт про роботу прокурора» за 2013-2019 рр.; проведене автором анкетування прокурорів з питань зміни правової позиції прокурора у суді першої інстанції (153 особи) (Додаток А); проведені автором дисертації узагальнення судової практики з питань: зміни прокурором публічного обвинувачення (40 ухвал) (Додаток Б), висунення додаткового обвинувачення (21 ухвала) (Додаток В), відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення (35 ухвал) (Додаток Г).

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є першою у вітчизняній науці науковою працею, в якій комплексно і системно досліджено зміну правової позиції прокурора в суді першої інстанції, а також сформульовано висновки концептуального характеру, спрямовані на конкретизацію її підстав, удосконалення її процесуального порядку та оптимізацію правових наслідків. Найбільш вагомими результатами, що містять наукову новизну, є такі.

Вперше:

- у науковий обіг введено поняття «правова позиція прокурора в суді першої інстанції», яке визначено як сформоване за результатами досудового розслідування й сформульоване у направленому прокурором до суду обвинувальному акті, клопотанні про звільнення особи від кримінальної відповідальності, застосування примусових заходів медичного або виховного характеру твердження про винуватість конкретної особи у вчиненні конкретного кримінального правопорушення та необхідність притягнення її у зв'язку із цим до кримінальної відповідальності або звільнення від кримінальної відповідальності (вчинення особою суспільно небезпечного діяння та необхідність застосування до неї примусових заходів медичного або виховного характеру), а також точка зору прокурора на фактичну інтерпретацію та юридичну оцінку інших обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні;

- виокремлено елементи правової позиції прокурора в суді, здійснено їх класифікацію залежно від: 1) їх сутності – фактичні та юридичні аспекти обвинувачення; 2) юридичної природи – матеріально-правовий та процесуальний аспекти обвинувачення; 3) суб'єкта, якого вони стосуються – обвинуваченого, потерпілого, інших учасників кримінального провадження, суду, органів досудового розслідування; 4) об'єкта – щодо обставин, які входять до предмету доказування, доказів, кримінально-правової кваліфікації діяння, обсягу обвинувачення;

- визначено зміну прокурором правової позиції в суді першої інстанції як здійснюване в установленому законом порядку під впливом результатів судового розгляду корегування сформованої за підсумками досудового розслідування та втіленої в обвинувальному акті, клопотанні про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру процесуальної позиції прокурора у формі зміни публічного обвинувачення, висунення додаткового обвинувачення (початку провадження щодо юридичної особи під час судового розгляду) та відмови від підтримання публічного обвинувачення, внаслідок якої вона суттєво трансформується і набуває інших якостей, змінюючи межі судового розгляду;

- встановлено систему факторів, що впливають на правову позицію прокурора в суді першої інстанції, які запропоновано поділяти за такими критеріями: (1) за значенням для правової позиції прокурора: а) загальні (універсальні) фактори; б) спеціальні; в) окремі фактори; (2) за природою: а) юридичні; б) фактичні; в) психологічні; (3) за ступенем впливу на правову позицію прокурора в суді першої інстанції: а) фактори прямої дії; б) фактори опосередкованої дії; (4) за характером: а) об'єктивні; б) суб'єктивні;

- запропоновано розглядати хронологічні межі зміни прокурором правової позиції лише під час судового розгляду в суді першої інстанції в будь-який момент до видалення суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку. Аргументована неможливість такої зміни на інших стадіях судового провадження, а також запропоновано розглядати як аналог цього повноваження: у підготовчому провадженні – відкриття прокурором обвинувального акта; у стадіях перегляду судових рішень – відкриття, зміну або доповнення апеляційної чи касаційної скарги прокурора;

- аргументовано доцільність розглядати правові наслідки зміни правової позиції прокурора для суду в двох аспектах: вузькому (як виконання судом покладених на нього ст. ст. 338-341 КПК процесуальних обов'язків, пов'язаних із забезпеченням реалізації процедури зміни прокурором правової позиції в суді першої інстанції) та широкому (обов'язок суду змінити межі судового розгляду відповідно до відкритої судової правової позиції прокурора);

- сформульовано систему загальних (типових для всіх видів зміни прокурором правової позиції) та спеціальних (характерних для окремих її різновидів) процесуальних гарантій прав обвинуваченого та потерпілого, запропоновано удосконалити її на основі принципу пропорційності засобів

правового захисту.

Удосконалено:

- підхід до диференціації повноважень прокурора у суді першої інстанції, які запропоновано поділити на дві групи: 1) пов'язані із висуненням і доведенням у суді процесуальної позиції прокурора, яка полягає у підтриманні публічного обвинувачення; 2) пов'язані із зміною правової позиції прокурора (зміна обвинувачення, відмова від обвинувачення, висунення додаткового обвинувачення):

- розуміння сутності зміни прокурором публічного обвинувачення як форми корегування правової позиції прокурора в суді першої інстанції, яка полягає у внесенні до сформульованої за результатами досудового розслідування обвинувальної тези поправок щодо правової кваліфікації та/або обсягу обвинувачення, що зумовлюють зміну меж судового розгляду, у випадках та порядку, визначених законом;

- формулювання відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення як різновиду зміни правової позиції прокурора у суді першої інстанції, який передбачає заперечення прокурором обґрунтованості публічного обвинувачення і припинення прокурором обвинувальної діяльності проти обвинуваченого, наслідками якого є закриття кримінального провадження судом або набуття ним статусу приватного залежно від процесуальної позиції потерпілого;

- погляди на необхідність погодження документів, які оформлюють процесуальне рішення про зміну правової позиції прокурора в суді першої інстанції, як на форму відомчого контролю за рішеннями прокурора про зміну його правової позиції у суді, що покликаний не допустити прийняття незаконних або необґрунтованих рішень шляхом вивчення, перевірки і оцінки зазначених документів прокурором вищого рівня на предмет їх законності, обґрунтованості, мотивованості та належного оформлення.

Набули подальшого розвитку:

- аргументи щодо відмежування випадків зміни правової позиції прокурора в суді першої інстанції від суміжних процесуальних явищ: укладення угод; звільнення особи від кримінальної відповідальності; закриття кримінального провадження з інших нереабілітуючих підстав, критеріями для якого слугують: 1) необхідність переформулювання обвинувальної тези або її спростування; 2) зміна меж судового розгляду; 3) особливий процесуальний порядок реалізації;

- погляди на диференціацію зміни прокурором публічного обвинувачення на такі різновиди: 1) за характером: а) ті, що передбачають зміну обсягу обвинувачення без зміни правової кваліфікації вчиненого; б) ті, що передбачають зміну обсягу обвинувачення, що тягне зміну кваліфікації кримінального правопорушення; в) ті, що передбачають зміну правової кваліфікації без змін в обсязі обвинувачення; 2) за відмінністю зміненого обвинувачення від первісного: а) змінене обвинувачення, яке істотно не відрізняється від первинного; б) змінене обвинувачення, яке істотно

відрізняється від первинного за фактичними обставинами; 3) за матеріально-правовими наслідками: а) у бік обтяження кримінальної відповідальності; б) у бік пом'якшення кримінальної відповідальності; в) нейтральна;

- пропозиції щодо законодавчого закріплення часткової відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення, а також критерії її відмежування від зміни прокурором публічного обвинувачення;

- аргументи щодо необхідності внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, вжиття заходів щодо встановлення і визнання особи потерпілим у випадках висунення прокурором додаткового обвинувачення;

- пропозиції щодо необхідності з'ясувати думку обвинуваченого щодо закриття кримінального провадження в разі відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення та ухвалення за її наслідками виправдувального вироку;

- доводи щодо необхідності обов'язкового забезпечення потерпілого представником за рахунок держави у випадках відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення та зміни публічного обвинувачення у бік пом'якшення;

На підставі проведеного дослідження сформульовано пропозиції щодо внесення змін і доповнень до ч. 2 ст. 36, ст. ст. 58, 338-341 КПК.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані: 1) у науково-дослідницьких цілях – при проведенні подальших теоретичних розробок підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді, а також зміни ним своєї процесуальної позиції; 2) у правотворчій сфері – при удосконаленні чинного кримінального процесуального законодавства; 3) у навчально-методичному процесі – при підготовці підручників, навчальних посібників з кримінального процесу; при викладанні курсу кримінального процесу та інших навчальних дисциплін; 4) у правозастосовній діяльності – для надання методичної допомоги прокурорам, адвокатам, суддям у застосуванні закону.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення, викладені у дисертації, розглядалися і обговорювалися на засіданнях відділу дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України. Основні результати дослідження доповідалися автором на таких науково-практичних заходах: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми реформування прокуратури» (м. Харків, 15 квітня 2016 р.), VIII та IX Наукових круглих столів молодих вчених, аспірантів та магістрів «Верховенство права – основоположний принцип правової держави» (м. Харків, 16 грудня 2016 р., 15 грудня 2017 р.), X та XI Міжнародних науково-практичних інтернет-конференціях «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави» (м. Одеса, 30 березня 2018 р.,

25 березня 2019 р.), Науково-практичній конференції «Роль юридичної науки в забезпеченні правоохоронної діяльності» (м. Київ, 25 квітня 2019 р.).

Структура й обсяг дисертації складаються зі вступу, 3-х розділів, що містять 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 328 сторінок, з яких 196 сторінок – основного тексту, список використаних джерел з 517 найменувань займає 45 сторінок, додатки – 87 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** роботи обґрунтовано вибір теми дисертації, визначено її зв'язок з науковими програмами, мета й завдання дослідження, його об'єкт і предмет, охарактеризовано методологічну базу, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, дані щодо їх апробації.

Розділ 1. «Правова позиція прокурора в суді першої інстанції та фактори, що на неї впливають» складається з чотирьох підрозділів і присвячений розгляду сутності, змісту і передумов формування правової позиції прокурора в суді, а також випадків її корегування.

У *підрозділі 1.1. «Поняття та складові правової позиції прокурора в суді першої інстанції»* на підставі аналізу наукових підходів, положень законодавства та практики ЄСПЛ щодо визначення сутності обвинувачення, автор досліджує зміст поняття правової позиції прокурора в суді.

Обґрунтовано, що в основі правової позиції прокурора лежить обвинувальна теза. Водночас, правова позиція прокурора є комплексною, тому, не обмежуючись останньою, вона покликана дати відповідь на всі питання, які входять до предмету доказування.

Аргументовано, що правова позиція прокурора при підтриманні ним публічного обвинувачення знаходить свій найбільш повний вираз в обвинувальному акті, який підсумовує результати досудового розслідування і визначає межі судового розгляду..

У *підрозділі 1.2. «Випадки зміни правової позиції прокурора у суді першої інстанції»* аналізуються ситуації зміни правової позиції в системі процесуальних повноважень прокурора в судовому провадженні.

До різновидів зміни прокурором правової позиції в суді автором віднесено зміну прокурором публічного обвинувачення, висунення додаткового обвинувачення та відмову від підтримання публічного обвинувачення. Проведено їх відмежування від суміжних інститутів, зокрема угоди про визнання винуватості, звільнення особи від кримінальної відповідальності, закриття кримінального провадження з інших не реабілітуючих підстав.

У *підрозділі 1.3. «Фактори, що впливають на правову позицію прокурора в суді першої інстанції»* проаналізовано різноманітні чинники, які позначаються на правовій позиції прокурора в суді і можуть призвести до необхідності її корегування.

Аргументовано, що такі чинники слід розглядати не відокремлено, а

як систему, де дія одного тягне за собою застосування низки інших. Залежно від різних критеріїв проведено класифікацію зазначених факторів: (1) за значенням для правової позиції прокурора: а) загальні (універсальні) фактори; б) спеціальні; в) окремі фактори; (2) за природою: а) юридичні; б) фактичні; в) психологічні; (3) за ступенем впливу на правову позицію прокурора в суді першої інстанції: а) фактори прямої дії; б) фактори опосередкованої дії; (4) за характером: а) об'єктивні; б) суб'єктивні

У підрозділі 1.4. «Реалізація основних засад кримінального провадження при зміні прокурором правової позиції в суді першої інстанції» досліджено особливості реалізації загальних засад кримінального провадження при зміні прокурором правової позиції, передусім таких як: верховенства права, законності, презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини, забезпечення права на захист, доступу до правосуддя, змагальності, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності, публічності й диспозитивності, розумних строків та ін.

Доведено, що встановлення законодавцем можливості зміни прокурором правової позиції в суді зумовлено дією засад змагальності та диспозитивності, яка зумовлює зміну меж судового розгляду відповідно до зміненої позиції прокурора, яка є обов'язковою для суду.

Розділ 2. «Процесуальний порядок зміни правової позиції прокурора в суді першої інстанції» складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню сутності, підстав та порядку зміни прокурором публічного обвинувачення, висунення додаткового обвинувачення та відмови від підтримання публічного обвинувачення.

У підрозділі 2.1. «Процесуальний порядок зміни прокурором публічного обвинувачення» детально проаналізовано підстави та процедуру зміни обвинувачення. На основі статистичних даних, доктринальних розробок та узагальнення судової практики зроблено висновок, що зміна публічного обвинувачення є загальною, основною і найбільш поширеною на практиці формою зміни правової позиції прокурора в суді.

Проаналізовано підстави зміни прокурором публічного обвинувачення, до яких відносяться: 1) встановлення під час судового розгляду нових обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні; 2) необхідність у зв'язку з цим змінити правову кваліфікацію та/або обсяг обвинувачення.

Проведено відмежування зміни прокурором обвинувачення від ситуацій висунення додаткового обвинувачення та відмови від підтримання обвинувачення. Зроблено висновок, що на відміну від інших випадків зміни правової позиції прокурора в суді, у разі зміни обвинувачення обвинувальна діяльність прокурора не припиняється і не доповнюється новим обвинуваченням, а продовжується у скорегованому вигляді.

У підрозділі 2.2. «Процесуальний порядок висунення прокурором додаткового обвинувачення, початку провадження щодо юридичної особи під час судового розгляду» досліджено кримінальні процесуальні

правовідноси, які складаються щодо висунення прокурором додаткового обвинувачення, а також стосовно початку провадження щодо юридичної особи під час судового розгляду, який розглядається як окремий різновид висунення додаткового обвинувачення.

Обґрунтовано, що для висунення прокурором додаткового обвинувачення необхідним є встановлення прокурором таких умов: 1) вчинення обвинуваченим іншого кримінального правопорушення; 2) отримання прокурором відомостей про такий факт; 3) відсутність повідомлення про підозру за таким кримінальним правопорушенням; 4) тісний зв'язок цього кримінального правопорушення з первісним; 5) неможливість окремого розгляду відповідних кримінальних проваджень.

Зроблено висновок, що внаслідок комплексу матеріальних, організаційних та процесуальних обмежень висунення прокурором додаткового обвинувачення має виключний характер і на практиці застосовується рідко.

У підрозділі 2.3. *«Процесуальний порядок відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення»* розглянуто правову природу, підстави і наслідки відмови прокурора від підтримання обвинувачення.

Аргументовано, що, на відміну від інших форм зміни правової позиції, відмова від підтримання обвинувачення тягне за собою повне припинення прокурором кримінальної процесуальної діяльності й закриття кримінального провадження, якщо на іншому не наполягає потерпілий. Це зумовлює необхідність ретельного підходу прокурора до встановлення підстав для відмови від підтримання обвинувачення, які є реабілітуючими і відповідають підставам ухвалення виправдувального вироку.

На підставі аналізу пропозицій дослідників, зарубіжного досвіду та судової практики аргументовано необхідність запровадження часткової відмови прокурора від підтримання обвинувачення, яку відмежовано від зміни прокурором обвинувачення у бік пом'якшення.

Розділ 3. «Правові наслідки зміни правової позиції прокурора в суді першої інстанції» складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню впливу зміни правової позиції прокурора в суді на самого прокурора, суд, а також на учасників кримінального провадження.

У підрозділі 3.1. *«Процесуальні наслідки зміни правової позиції для прокурора»* досліджується загальний порядок дій прокурора при прийнятті та реалізації рішення про зміну правової позиції в суді.

Проаналізовано процедуру погодження рішення прокурора про зміну правової позиції в суді з прокурором вищого рівня з точки зору додержання процесуальної самостійності й незалежності публічного обвинувача. Аргументовано її доцільність та необхідність, зумовлену потребою попереднього відомчого контролю за такими рішеннями. Розглянуто ситуації погодження зміни правової позиції при підтриманні публічного обвинувачення групою прокурорів.

Визначено хронологічні межі зміни прокурором правової позиції в

суді. Обґрунтована її неможливість у стадіях підготовчого провадження, а також перегляду судових рішень. Зроблено висновок, що відповідні рішення, за загальним правилом, можуть бути прийняті прокурором на етапі з'ясування обставин та перевірки їх доказами, проте формалізація моменту судового розгляду, під час якого можлива така зміна, не є доцільною і має визначитися на розсуд публічного обвинувача.

У підрозділі 3.2. «Наслідки зміни правової позиції прокурора для суду» визначається роль суду у процедурі зміни прокурором правової позиції та застосуванні її наслідків.

Встановлено, що зміна прокурором правової позиції зумовлює покладення на суд двох груп процесуальних обов'язків: 1) пов'язаних із забезпеченням реалізації процедури зміни прокурором правової позиції в суді першої інстанції та 2) пов'язаних зі зміною меж судового розгляду.

На підставі аналізу наукових поглядів на процесуальне значення зміни прокурором правової позиції для суду у змагальному судочинстві, обґрунтована обов'язковість такого рішення прокурора для суду і неможливість для останнього оцінювати його підстави чи перешкоджати настанню передбачених законом наслідків.

У підрозділі 3.3. «Забезпечення прав учасників кримінального провадження у випадках зміни правової позиції прокурора у суді першої інстанції» розглядаються правові наслідки зміни прокурором правової позиції для учасників судового провадження, передусім обвинуваченого та потерпілого, з точки зору процесуальних гарантій захисту їх прав і законних інтересів.

На підставі аналізу законодавства та судової практики виокремлено загальні та спеціальні гарантії захисту прав цих учасників кримінального провадження в ситуаціях зміни прокурором правової позиції в суді. До системи загальних гарантій віднесено ті, що є спільними для потерпілого й обвинуваченого і забезпечують їх обізнаність з відповідними рішеннями прокурора та підготовку до їх процесуальних наслідків. До спеціальних гарантій віднесено ті, що є індивідуальними стосовно кожного з них та обумовленими протилежністю їх процесуальних позицій.

Окрему увагу приділено особливостям підтримання обвинувачення потерпілим у випадках зміни прокурором правової позиції в суді. Обґрунтовано, що обвинувачення, підтримуване потерпілим як в результаті відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення, так і зміни обвинувачення у бік пом'якшення, має єдину процесуальну природу і має розглядатися як приватне обвинувачення.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, що полягає в отриманні нових результатів у вигляді наукових висновків щодо теоретичних, правових і процесуальних основ зміни прокурором правової позиції у суді першої інстанції, а також формулювання

науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення її нормативної регламентації та правозастосовної практики. Проведене дослідження дає можливість сформулювати такі висновки і пропозиції:

1. Правова позиція прокурора в суді першої інстанції – це сформоване за результатами досудового розслідування й сформульоване у направленому прокурором до суду обвинувальному акті, клопотанні про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру твердження про винуватість конкретної особи у вчиненні конкретного кримінального правопорушення та необхідність притягнення її у зв'язку із цим до кримінальної відповідальності (вчинення особою суспільно небезпечного діяння та необхідність застосування до неї примусових заходів медичного або виховного характеру), а також точка зору прокурора на фактичну інтерпретацію та юридичну оцінку інших обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Елементи правової позиції прокурора можна виокремити залежно від: 1) їх сутності – фактичні та юридичні аспекти обвинувачення; 2) юридичної природи – матеріально-правовий та процесуальний аспекти обвинувачення; 3) суб'єкта, якого вони стосуються – обвинуваченого, потерпілого, інших учасників кримінального провадження, суду, органів досудового розслідування; 4) об'єкта – щодо обставин, які входять до предмету доказування, доказів, кримінально-правової кваліфікації діяння, обсягу обвинувачення.

2. Під час судового розгляду правова позиція прокурора може змінюватися під дією з'ясованих у ньому обставин. В таких випадках прокурор застосовує передбачені законом засоби: змінює обвинувачення, висуває додаткове обвинувачення або відмовляється від підтримання обвинувачення. Кожна з цих ситуацій має особливі підстави, порядок реалізації та процесуальні наслідки. Вони об'єднуються єдиною сутністю, якою є зміна (корегування) правової позиції прокурора в суді першої інстанції. В результаті та його процесуальна позиція, яка була сформована за підсумками досудового розслідування та втілена в обвинувальному акті (клопотанні про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру) певним чином трансформується і набуває нових якостей, що дозволяють ухвалити законне й обґрунтоване судове рішення.

3. Під факторами, що впливають на правову позицію прокурора в суді першої інстанції слід розуміти певні умови або чинники, що визначають її зміст та можуть привести до його корегування у визначених законом формах, виступаючи рушійною силою зміни прокурором правової позиції у суді. За значенням для правової позиції прокурора ці фактори поділяються на: 1) загальні (універсальні) фактори; 2) спеціальні фактори, що зумовлюють можливість зміни прокурором правової позиції; 3) окремі фактори (специфічні для кожного окремого різновиду зміни прокурором правової позиції в суді). За природою: 1) юридичні; 2) фактичні; 3) психологічні. За ступенем впливу на правову позицію прокурора в суді першої інстанції: 1) фактори прямої дії (виступають підставою для зміни правової позиції

прокурора в суді) та 2) фактори опосередкованої дії (впливають на її корегування, однак самі по собі не утворюють підставу для зміни правової позиції прокурора). За характером: 1) об'єктивні (пов'язані з результатами досудового розслідування або судового розгляду як предметом підтримання публічного обвинувачення) та 2) суб'єктивні (пов'язані із характеристикою прокурора як суб'єкта підтримання публічного обвинувачення)

4. На реалізацію повноважень прокурора в суді першої інстанції, в тому числі тих, що пов'язані зі зміною його правової позиції, безпосередньо впливають засади кримінального провадження. Найбільш виразно у таких випадках виявляють свою дію засади верховенства права, законності, презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини, забезпечення права на захист, доступу до правосуддя, змагальності, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності, публічності й диспозитивності, розумних строків. Встановлення законодавцем можливості зміни прокурором правової позиції в суді зумовлено дією засади диспозитивності, яка, з одного боку, надає прокуророві можливість гнучко реагувати на результати судового розгляду та у відповідності до них відступити від правової позиції, втіленої в обвинувальному акті, клопотанні про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, а також вільно обирати ту форму зміни правової позиції, яка є необхідною і доцільною у кожній конкретній ситуації, а з іншого – зумовлює зміну меж судового розгляду відповідно до зміненої позиції прокурора, яка є обов'язковою для суду.

5. Зміна прокурором публічного обвинувачення є формою корегування правової позиції прокурора в суді першої інстанції, яка полягає у внесенні до сформульованої за результатами досудового розслідування обвинувальної тези поправок щодо правової кваліфікації та/або обсягу обвинувачення, що зумовлюють зміну меж судового розгляду, у випадках та порядку, визначених законом. Зміна публічного обвинувачення є загальною, основною і найбільш поширеною на практиці формою зміни правової позиції прокурора в суді.

Підставу зміни прокурором публічного обвинувачення утворюють такі складові: 1) встановлення під час судового розгляду нових обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, що можуть мати як фактичний, так і правовий характер; 2) необхідність у зв'язку з цим змінити правову кваліфікацію та/або обсяг обвинувачення. В свою чергу, різновидами підстав зміни прокурором обвинувачення є: (1) залежно від характеру обставин: а) фактичні; б) правові; в) змішані; (2) залежно від джерел їх виникнення: а) пов'язані з процесом доказування; б) пов'язані з процесом кваліфікації; в) пов'язані з іншими аспектами кримінальної процесуальної діяльності; (3) залежно від передумов виникнення: а) об'єктивні – не залежать від якості досудового розслідування; б) суб'єктивні – зумовлені недоліками досудового розслідування; (4) залежно від правових наслідків: а) ті, що тягнуть зміну кваліфікації; б) ті, що тягнуть зміну обсягу обвинувачення; в) комбіновані – передбачають зміну кваліфікації та обсягу обвинувачення.

6. Висунення прокурором додаткового обвинувачення – це форма корегування його правової позиції в суді, яка передбачає доповнення первісного обвинувачення новим, яке стосується вчинення обвинуваченим іншого кримінального правопорушення, щодо якого обвинувачення не висувалось і яке тісно зв'язане з первісним, з метою їх спільного розгляду судом в одному провадженні. Його різновидом є початок кримінального провадження щодо юридичної особи під час судового розгляду.

Процесуальний порядок висунення прокурором додаткового обвинувачення складається з таких етапів: 1) отримання прокурором відомостей про можливе вчинення обвинуваченим іншого кримінального правопорушення, щодо якого обвинувачення не висувалось і яке тісно зв'язане з первісним та їх окремих розгляд неможливий, а так само встановлення наявності підстав для застосування кримінально-правових заходів до юридичної особи; 2) складання прокурором клопотання про розгляд додаткового обвинувачення в одному провадженні з первісним обвинуваченням та/або про початок провадження щодо юридичної особи та погодження його з прокурором вищого рівня; 3) звернення до суду з відповідним клопотанням; 4) вжиття судом заходів до забезпечення прав учасників кримінального провадження (передусім сторони захисту) та надання їй можливості до підготовки до захисту від додаткового обвинувачення або підготовки представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, до судового розгляду; 5) виконання прокурором вимог, передбачених статтями 276-278 (щодо складання та вручення письмового повідомлення про підозру) та 290-293 (щодо складання та вручення обвинувального акта) КПК; 6) початок судового провадження з підготовчого судового засідання.

7. Відмова прокурора від підтримання публічного обвинувачення – це форма зміни правової позиції прокурора у суді першої інстанції, яка передбачає заперечення прокурором обґрунтованості публічного обвинувачення і припинення прокурором обвинувальної діяльності проти обвинуваченого, наслідками якого є закриття кримінального провадження судом або набуття ним статусу приватного залежно від процесуальної позиції потерпілого. Відмова від підтримання публічного обвинувачення означає припинення прокурором виконання відповідної функції, після чого він перестає бути публічним обвинувачем і взагалі учасником судового провадження, і може залишити його без виконання будь-яких додаткових умов.

Різновиди відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення можна виділити залежно від предмету відмови: 1) повна – передбачає припинення прокурором обвинувальної діяльності у повному обсязі; 2) часткова – передбачає припинення обвинувальної діяльності у певній частині; 3) комбінована – передбачає припинення обвинувальної діяльності щодо окремих осіб за деякими фактами вчинених ними кримінальних правопорушень. Залежно від підстави прийняття прокурором відповідного рішення: 1) внаслідок відсутності події кримінального

правопорушення; 2) внаслідок відсутності у діянні складу кримінального правопорушення; 3) через недоведеність участі підсудного у вчиненні кримінального правопорушення. Залежно від участі у кримінальному провадженні потерпілого: 1) відмова, що має місце у кримінальному провадженні за участі потерпілого – в такому випадку продовження судового провадження після відмови залежить від процесуальної позиції потерпілого; 2) у кримінальному провадженні, яке здійснюється без участі потерпілого – в такому разі факт відмови є вирішальним для прийняття судом рішення про закриття кримінального провадження.

8. Прокурор-публічний обвинувач, приймаючи рішення про зміну правової позиції в суді першої інстанції, користується процесуальною самостійністю і є незалежним у своїх висновках. Не є обмеженням його незалежності умова погодження прокурором вищого рівня документів, якими оформлюються рішення прокурора про зміну правової позиції в суді, яке передбачає перевірку і оцінку зазначених документів на предмет їх законності, обґрунтованості, мотивованості та належного оформлення та являє собою попередній відомчий контроль за рішеннями прокурора про зміну його правової позиції у суді, що покликаний не допустити прийняття незаконних або необґрунтованих рішень. Гарантії процесуальної самостійності публічного обвинувача полягають у тому, що він підлягає заміні на іншого прокурора і усувається від участі у судовому розгляді у разі відмови у погодженні таких документів.

У випадках, коли публічне обвинувачення підтримується групою прокурорів, рішення про зміну правової позиції повинно прийматися ними колективно. Якщо у групі є протиріччя з цього приводу, то їх має вирішувати старший прокурор групи. Однак при цьому прокурор, який не згодний з позицією старшого прокурора групи, не може бути примушений відстоювати в суді правову позицію всупереч своїм переконанням. Тому такий прокурор має бути виключений зі складу групи і усунутий від підтримання публічного обвинувачення прокурором вищого рівня в порядку ст. 341 КПК.

9. Зміна прокурором правової позиції має безпосередні правові наслідки для суду, які доцільно розглядати в двох аспектах: вузькому й широкому. Так, у вузькому аспекті ці наслідки стосуються виконання судом покладених на нього ст. ст. 338-341 КПК процесуальних обов'язків, пов'язаних із забезпеченням реалізації процедури зміни прокурором правової позиції в суді першої інстанції, до яких віднесено такі, як: 1) відкладення судового розгляду; 2) роз'яснення учасникам кримінального провадження сутності й наслідків зміни прокурором правової позиції в суді; 3) застосування інших процесуальних наслідків. У широкому аспекті зміна прокурором правової позиції тягне за собою обов'язкову зміну меж судового розгляду, що безпосередньо позначається на здійсненні судом функції правосуддя.

10. Зміна прокурором правової позиції в суді суттєво впливає на процесуальне становище учасників судового провадження, передусім обвинуваченого та потерпілого, внаслідок чого їх права і законні інтереси

потребують належного забезпечення. При цьому можна виокремити загальні та спеціальні гарантії. До загальних гарантій, які рівною мірою спрямовані на забезпечення прав як обвинуваченого, так і потерпілого, віднесено такі: 1) погодження прокурором відповідних рішень з прокурором вищого рівня; 2) належне оформлення зміни правової позиції прокурора; 3) надання копій відповідних документів учасникам судового провадження; 4) роз'яснення судом сутності і процесуальних наслідків зміни прокурором правової позиції в суді потерпілому та обвинуваченому, а також їхніх прав у зв'язку із цим; 5) надання їм часу для підготовки до відстоювання своєї правової позиції шляхом відкладення судового розгляду на відповідний строк; 6) можливість скорочення або продовження цього строку за клопотанням учасників судового провадження.

При цьому слід враховувати, що різні випадки зміни прокурором правової позиції в суді першої інстанції по-різному позначаються на процесуальному статусі обвинуваченого та потерпілого. Тому існує необхідність передбачення щодо кожного із них системи спеціальних гарантій, які є різними для обвинуваченого та потерпілого, і покликані урівноважувати процесуальні позиції обвинуваченого та потерпілого у ситуаціях того чи іншого різновиду зміни прокурором правової позиції в суді задля надання їм рівних можливостей для відстоювання своїх прав та законних інтересів.

11. З метою удосконалення законодавства в дисертації сформульовано низку пропозицій, зокрема:

1) привести положення КПК та ЗУ «Про прокуратуру» у відповідність до Конституції України, розкривши, зокрема, зміст функції підтримання публічного обвинувачення та відповідні повноваження прокурора, які його складають;

2) передбачити можливість оскарження учасниками судового провадження рішень прокурора про зміну правової позиції до прокурора вищого рівня;

3) удосконалити порядок зміни прокурором публічного обвинувачення шляхом внесення до ст. 338 КПК таких змін і доповнень: а) у ч. 1 при визначенні повноваження прокурора на зміну обвинувачення словосполучення «має право» слід замінити на «повинен»; б) із формулювання підстави зміни обвинувачення, передбаченої ч. 1, виключити вказівку на фактичний характер відповідних обставин, передбачивши у ній як підставу зміни прокурором публічного обвинувачення «обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні»; в) віднести ч. 1 суд до кола суб'єктів, яким надається копія обвинувального акта зі зміненням обвинуваченням; г) закріпити в ч. 2, що, дійшовши до переконання, що обвинувачення потрібно змінити, прокурор заявляє суду клопотання про відкладення судового розгляду для складання обвинувального акта зі зміненням обвинуваченням та виконання вимог ст. 341 КПК; д) викласти останнє речення ч. 4 у такій редакції: «Після закінчення цього строку судовий

розгляд продовжується з оголошення прокурором обвинувального акта зі зміненим обвинуваченням в порядку, передбаченому ч. 2 ст. 347 КПК»;

4) удосконалити порядок висунення прокурором додаткового обвинувачення шляхом внесення до ст. 339 КПК таких змін і доповнень: а) передбачити у ч. 1, що за відповідним кримінальним правопорушенням не здійснювалося повідомлення про підозру; б) передбачити у ч. 1 клопотання прокурора про можливість розгляду провадження щодо юридичної особи в одному провадженні з первісним обвинуваченням, а не про його початок; в) в тексті ч. 1 термін «неможливість» замінити на «недоцільність»; г) у ч. 2 передбачити необхідність погодження із прокурором вищого рівня письмового повідомлення про підозру та обвинувального акта, якими формулюється додаткове обвинувачення; д) доповнити ч. 2 вказівкою на те, що за фактом виявлення іншого кримінального правопорушення прокурор має внести відомості про нього до ЄРДР в порядку, передбаченому ст. 214 КПК, що передусе виконанню ним всіх інших процесуальних дій щодо висунення додаткового обвинувачення; е) закріпити у ч. 2 положення про те, що у разі задоволення судом клопотання прокурора про розгляд додаткового обвинувачення в одному провадженні з первісним обвинуваченням та/або про початок провадження щодо юридичної особи, суд зобов'язаний роз'яснити сторонам та потерпілому наслідки цього рішення, після чого відкласти судовий розгляд на відповідний строк; є) у ч. 2 розмежувати строки виконання прокурором вимог до порядку висунення додаткового обвинувачення та строки підготовки до захисту, встановивши граничний строк підготовки до захисту від додаткового обвинувачення в межах семи днів, що має відлічуватися з моменту, коли сторона захисту була в установленому законом порядку повідомлена про таке додаткове обвинувачення; ж) у ч. 3 закріпити, що підготовче судове засідання повинно бути проведено негайно після закінчення встановленого судом строку, необхідного для підготовки до захисту від додаткового обвинувачення, але не пізніше 14 днів, якщо цей строк не продовжувався; з) доповнити ст. 339 КПК частиною: «У разі висунення прокурором додаткового обвинувачення прокурор, суд повинні вжити заходів до залучення до кримінального провадження потерпілого на підставах та в порядку, передбачених ст. 55 КПК. Суд зобов'язаний з'ясувати думку потерпілого про можливість розгляду додаткового обвинувачення в одному провадженні з первісним обвинуваченням та/або про початок провадження щодо юридичної особи»;

5) удосконалити порядок відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення шляхом внесення до ст. 340 КПК таких змін і доповнень: а) уточнити підстави відмови прокурора від підтримання обвинувачення шляхом посилання у ч. 1 на пп. 1-3 ч. 1 ст. 284 та ч. 1 ст. 373 КПК; б) передбачити у ст. 340 КПК можливість часткової відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення; в) передбачити ухвалення виправдувального вироку за результатами відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення, доповнивши абз. 2 ч. 1 ст. 373 КПК положеннями

такого змісту «... а також якщо прокурор відмовився від підтримання публічного обвинувачення, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом»; г) у ч. 3 встановити строк підготовки потерпілого до судового розгляду у разі відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення у межах 7 днів, а також передбачити, що за клопотанням потерпілого цей строк може бути скорочений або продовжений;

б) задля усунення колізії між ч. 2 ст. 338 та ст. 341 КПК викласти перше речення ч. 2 ст. 338 КПК у наступній редакції: «Дійшовши до переконання, що обвинувачення потрібно змінити, прокурор складає обвинувальний акт, в якому формулює змінене обвинувачення та викладає обґрунтування прийнятого рішення, який після виконання вимог статті 341 цього Кодексу направляє до суду»;

7) доповнити ч. 2 ст. 341 КПК таким положенням такого змісту: «У разі необхідності за клопотанням прокурора суд відкладає судовий розгляд і надає йому час, необхідний для підготовки до підтримання публічного обвинувачення»

8) доповнити ст. 58 КПК нормою щодо обов'язкової участі представника потерпілого у кримінальному провадженні при відмові прокурора від підтримання публічного обвинувачення та зміні прокурором обвинувачення у бік пом'якшення;

9) доповнити § 2 Глави 28 КПК статтею 341-1 «Гарантії прав учасників судового провадження при зміні обвинувачення, висуненні додаткового обвинувачення, відмові від підтримання публічного обвинувачення та початку провадження щодо юридичної особи під час судового розгляду», у якій передбачити загальні гарантії, які рівною мірою спрямовані на забезпечення прав обвинуваченого та потерпілого у ситуаціях зміни правової позиції прокурора в суді першої інстанції.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Грушевська М. І. Поняття та загальна характеристика відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення. *Наук. вісн. Херсон. Держ. ун-ту. Сер. : Юрид. науки.* 2016. Вип. 3(2). С. 100-103.

2. Грушевська М. І. Зміна прокурором публічного обвинувачення як форма зміни правової позиції прокурора в суді першої інстанції. *Вісник Асоціації кримінального права України.* 2017. № 1 (8). С. 236-247.

3. Петрушко М. І. Висунення прокурором додаткового обвинувачення. *Правовий часопис Донбасу.* 2018. № 2. С. 150-154.

4. Петрушко М. І. Забезпечення прав учасників кримінального провадження у випадках зміни правової позиції прокурора у суді першої інстанції. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* 2019. № 18. С. 179-186.

5. Петрушко М. І. Зміна прокурором правової позиції в суді першої інстанції за законодавством України. *Visegrad Journal on Human Rights.*

2019. № 1. С. 113-118.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Грушевська М. І. Деякі проблеми зміни прокурором правової позиції у суді першої інстанції у формі відмови від підтримання державного обвинувачення. *Проблеми реформування прокуратури* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 15 квіт. 2016 р.) : у 2 т. Т. 1. Харків : Право, 2016. С. 38-41.

7. Грушевська М. І. Розмежування відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення та зміни публічного обвинувачення. *Верховенство права – основоположний принцип правової держави*: VIII Наук. кругл. стіл мол. вчених, асп. та магістр., 16 грудня 2016 р., м. Харків: Збірник тез доповідей. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 102-106.

8. Грушевська М. І. Повноваження прокурора у суді першої інстанції при підтриманні публічного обвинувачення. *Верховенство права-основоположний принцип правової держави*: IX Науковий круглий стіл молодих вчених, аспірантів та магістрів, 15 грудня 2017 р., м. Харків: Збірник тез доповідей. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. С. 73-77.

9. Петрушко М. І. Порядок погодження зміни правової позиції прокурора в суді першої інстанції з прокурором вищого рівня. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали X міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 30 березня 2018 р. Одеса: ОДУВС, 2018. С. 192-193.

10. Петрушко М. І. Щодо визначення хронологічних меж для зміни прокурором правової позиції в суді. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали XI міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 25 березня 2019 р. Одеса: ОДУВС, 2019. С. 152-154.

11. Петрушко М. І. Зміна прокурором правової позиції в суді першої інстанції та укладення угоди про визнання винуватості: проблеми розмежування. *Роль юридичної науки в забезпеченні правоохоронної діяльності*: матеріали підсумкової науково-практичної конференції (Київ, 25 квіт. 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 305-307.

АНОТАЦІЯ

Петрушко М. І. Зміна правової позиції прокурора в суді першої інстанції. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика, судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». – Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса, Національна академія правових наук України; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2020.

У дисертації отримано нові результати щодо характеристики зміни правової позиції прокурора в суді першої інстанції, її правової природи та

різновидів, місця в структурі процесуальної діяльності прокурора в суді першої інстанції, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення її нормативної регламентації та правозастосовної практики.

В процесі дослідження визначено поняття і складові правової позиції прокурора в суді; сформульовано поняття зміни правової позиції прокурора, визначено її різновиди та відмежовано їх від суміжних категорій; з'ясовано фактори, які впливають на зміну правової позиції прокурора в суді першої інстанції; встановлено особливості реалізації загальних засад кримінального провадження при зміні прокурором правової позиції в суді; охарактеризовано процесуальний порядок зміни прокурором публічного обвинувачення, висунення додаткового обвинувачення та відмови від підтримання публічного обвинувачення; встановлено правові наслідки зміни правової позиції прокурора для прокурора, суду та учасників судового провадження; сформульовано науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на удосконалення нормативної моделі зміни прокурором правової позиції в суді.

Ключові слова: правова позиція, прокурор, зміна публічного обвинувачення, висунення додаткового обвинувачення, відмова прокурора від підтримання публічного обвинувачення, судове провадження..

АННОТАЦИЯ

Петрушко М. И. Изменение правовой позиции прокурора в суде первой инстанции. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика, судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность». – Научно-исследовательский институт изучения проблем преступности имени академика В. В. Сташиса, Национальная академия правовых наук Украины; Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2020.

В диссертации получены новые результаты относительно характеристики изменения правовой позиции прокурора в суде первой инстанции, ее правовой природы и разновидностей, места в структуре процессуальной деятельности прокурора в суде первой инстанции, а также формулирования научно обоснованных предложений, направленных на усовершенствование ее нормативной регламентации и правоприменительной практики.

В результате исследования определены понятие и составляющие правовой позиции прокурора в суде, сформулированы понятие изменения правовой позиции прокурора, определены ее разновидности и расграничены со смежными категориями; определены факторы, влияющие на изменение правовой позиции прокурора в суде первой инстанции; установлены особенности реализации общих начал уголовного производства при изменении правовой позиции прокурора в суде первой инстанции; охарактеризован процессуальный порядок изменения прокурором

публичного обвинения, выдвижения дополнительного обвинения и отказа от поддержания публичного обвинения; установлены правовые последствия изменения правовой позиции прокурора для прокурора, суда и участников судебного производства; сформулированы научно обоснованные предложения, направленные на усовершенствование нормативной модели изменения прокурором правовой позиции в суде.

В работе формулируется научная новизна полученных результатов, заключающаяся в том, что диссертация является первым в отечественной уголовной процессуальной науке научным трудом, в котором комплексно и системно исследовано изменение правовой позиции прокурора в суде первой инстанции, а также сформулированы выводы концептуального характера, направленные на конкретизацию ее оснований, усовершенствование ее процессуального порядка и оптимизацию правовых последствий.

В диссертации определены такие понятия, как «правовая позиция прокурора в суде», «изменение прокурором правовой позиции в суде первой инстанции», «изменение прокурором публичного обвинения», «выдвижение прокурором дополнительного обвинения», «отказ прокурора от поддержания публичного обвинения», определена их правовая природа и соотношение между собой и со смежными уголовными процессуальными категориями.

В результате исследования выявлены пробелы и коллизии правового регулирования, препятствующие эффективному разрешению задач уголовного производства. Для их устранения сформулированы предложения по усовершенствованию правовой регламентации изменения прокурором правовой позиции в суде первой инстанции, а также повышению эффективности правоприменительной практики в данной сфере.

Ключевые слова: правовая позиция, прокурор, изменение публичного обвинения, выдвижение дополнительного обвинения, отказ прокурора от поддержания публичного обвинения, судебное производство.

SUMMARY

Petrushko M. I. Change of a legal position of the prosecutor in court of the first instance. – Qualifying scientific work as the manuscript.

The dissertation for obtaining the scientific degree of a candidate of juridical sciences in speciality 12.00.09 «Criminal process and criminalistics, forensic examination; operational search activity». – Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems, National Ukrainian Academy of Law Sciences; Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2020.

In the dissertation new results concerning the characteristic of change of a legal position of the prosecutor in court of the first instance, its legal nature and versions, places in structure of procedural activity of the prosecutor in court of the first instance, and also a formulation of scientifically reasonable offers directed on improvement of its standard regulation and law-enforcement practice are received.

As a result of research the concept and components of a legal position of

the prosecutor of court are defined, formulated concept of change of a legal position of the prosecutor, her versions and differentiation with adjacent categories are defined; the factors influencing change of a legal position of the prosecutor in court of the first instance are defined; features of realization of the general beginnings of criminal proceedings are established at change of a legal position of the prosecutor in court of the first instance; the procedural order of change is characterized by the prosecutor of public charge, promotion of additional charge and refusal of maintenance of public charge; legal consequences of change of a legal position of the prosecutor for the prosecutor, court and participants of judicial production are established; scientifically reasonable offers directed on improvement of standard model of change by the prosecutor of a legal position in court are formulated.

Key words: legal position, prosecutor, change of public charge, promotion of additional charge, refusal of the prosecutor of maintenance of public charge, criminal trial.

Відповідальна за випуск
доктор юридичних наук, старший науковий співробітник
Н.В. Глинська

Підписано до друку _12_. _11_.2020 р. Формат 60х90 1/16
Ум. друк. арк. 0,7. Облік.-вид. арк. 0,9.
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Тираж 100 прим. Зам. № _824_.

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, Харків, вул. Пушкінська, 77